

ผลของการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้กิจกรรมโครงงาน

The Learning Outcome of Project-approach Model: A Case-study of 1st Year Art Education Students' Poster color Portraiture

เขม เคนโคก¹, จุมพล ราชวิจิตร²
Khem Khenkhok¹, Jumpol Rachvijit²

¹อาจารย์ สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

²ข้าราชการบำนาญ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นวิจัยประเภทกึ่งทดลอง มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ในด้านผลงานและการแสดงนิทรรศการ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาโดยใช้กิจกรรมโครงงาน กลุ่มเป้าหมาย คือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนเรียนรหัสวิชา 235 120 ทฤษฎี และหลักการทางศิลปะ จำนวน 1 ห้อง รวมทั้งสิ้น 29 คน วิธิตำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติการสอนตามแผนการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงงานจำนวน 4 แผนการเรียนรู้ แผนการเรียนรู้ละ 3 ชั่วโมง และนำเสนอนิทรรศการ 3 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 15 ชั่วโมง เครื่องมือที่ใช้แบบประเมินผลงานการวาดภาพคนเหมือน จำนวน 3 ชิ้น แบบประเมินการแสดงนิทรรศการผลงานการวาดภาพคนเหมือน และ แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 โดยทุกด้านนำมาคำนวณหาค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัย พบว่า ผลงานทั้ง 3 ชิ้น ด้านผลงานกิจกรรมโครงงานชิ้นที่ 1 การเขียนโครงสร้างคนเหมือนพร้อมระบายสีโปสเตอร์พบว่าองค์ประกอบทางด้านศิลปะมีค่าเฉลี่ย 3.20 อยู่ในระดับพอใช้ ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพคนเหมือนมีค่าเฉลี่ย 3.23 อยู่ในระดับพอใช้ และด้านความสมบูรณ์ของผลงาน มีค่าเฉลี่ย 2.57 อยู่ในระดับปรับปรุง ด้านผลงานกิจกรรมโครงงานชิ้นที่ 2 การเขียนภาพคนเหมือนโดยยึดต้นแบบจริงด้วยสีโปสเตอร์ พบว่าองค์ประกอบทางด้านศิลปะมีค่าเฉลี่ย 3.06 อยู่ในระดับพอใช้ ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพมีค่าเฉลี่ย 3.02 อยู่ในระดับพอใช้ และด้านความสมบูรณ์ของผลงาน มีค่าเฉลี่ย 2.57 อยู่ในระดับปรับปรุง ด้านผลงานกิจกรรมโครงงานชิ้นที่ 3 การสร้างอารมณ์ความรู้สึกในการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์พบว่าองค์ประกอบทางด้านศิลปะมีค่าเฉลี่ย 3.00 ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพ มีค่าเฉลี่ย 3.08 อยู่ในระดับพอใช้ และด้านความสมบูรณ์ของผลงาน มีค่าเฉลี่ย 2.52 อยู่ในระดับปรับปรุง ส่วนด้านการนำเสนอ

กิจกรรมโครงงานการเขียนภาพคนเหมือนในรูปแบบการจัดนิทรรศการพบว่าการเตรียมจัดนิทรรศการมีค่าเฉลี่ย 3.72 อยู่ในระดับดี ด้านระหว่างการจัดนิทรรศการมีค่าเฉลี่ย 3.80 อยู่ในระดับดี และด้านการจัดนิทรรศการมีค่าเฉลี่ย 3.93 อยู่ในระดับดีและด้านความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงงานเรื่องการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์พบว่าด้านอาจารย์ผู้สอนมีค่าเฉลี่ย 4.25 อยู่ในระดับดี ด้านการวัดประเมินผลงานการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์มีค่าเฉลี่ย 4.10 อยู่ในระดับดี ด้านวิธีการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์มีค่าเฉลี่ย 4.02 อยู่ในระดับดี ด้านเนื้อหาการสอนการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์มีค่าเฉลี่ย 3.97 อยู่ในระดับดี และส่วนด้านสื่อการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์มีค่าเฉลี่ย 3.74 อยู่ในระดับดี

คำสำคัญ: ภาพคนเหมือนสีโปสเตอร์ กิจกรรมโครงงาน

^{1,2}Corresponding author. Tel: 087-7745617, 081-5455478

E-mail address: sarkhe@kku.ac.th, Jumrac@kku.ac.th

Abstract

The objectives of this experimental research are to study firstly the learning outcome of poster-color portraiture, and secondly the students' opinion towards the use of project approach model. The target group of this research are 29 1st year Art Education students who enroll in the class 235 120 - Theory and Principles of Art. The main research method includes 4 lesson plans using project approach model at the duration of 3 hours each, and also 3 hour exhibition presentation, summed up to 15 hours. Research data is collected by 3 evaluation forms for 3 assignments, 1 evaluation form for exhibition, and students' evaluation form.

The evaluation of 3 assignments assesses 3 aspects, which are artistic composition, techniques, and overall achievement. The average outcome of the first assignment on poster-color portraiture according to 3 evaluation aspects above are: 3.20 (fair), 3.23 (fair), and 2.57 (need improvement) respectively. The average outcome of the second assignment according to 3 evaluation aspects above are: 3.06 (fair), 3.02 (fair), and 2.57 (need improvement) respectively. The average outcome of the third assignment according to 3 evaluation aspects above are: 3.00 (fair), 3.08 (fair), and 2.52 (need improvement) respectively. The exhibition assessment shows that the preparation prior to exhibition has average score of 3.72 (good), while the assessment during the exhibition has average score of 3.80 (good), and the assessment after the exhibition has average score of 3.93 (good). The students' evaluation shows average scores on instructor at 4.25 (good), lesson evaluation at 4.10 (good), instruction methods at 4.02 (good), teaching contents at 3.97 (good), and teaching medium at 3.74 (good).

Keywords: Poster color Portraiture, Project-approach Model

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูปการผลิตครูเพื่อพัฒนาและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยมุ่งเน้นให้ครูมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งด้านคุณธรรม ตลอดจนความศรัทธาในวิชาชีพครู มีความลึกซึ้งทางวิชาการ เชี่ยวชาญทางวิชาชีพ มีการฝึกฝนอบรมจิตวิญญาณในการเป็นครู ซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้ย่อมมาจากการเพาะบ่มที่ดีตลอดเวลาที่ศึกษาอยู่ในสถาบันผลิตครูโดยถือว่า บุคคลที่สำคัญที่สุดในการปฏิรูปการศึกษาคือ ครู คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้มีการปฏิรูปในการผลิตครู เพื่อพัฒนาและยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครูขึ้น สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นหนึ่งใน 9 สาขาวิชาที่ทำการปฏิรูปการศึกษา เปิดสอนตามหลักสูตร 5 ปี โดยมุ่งเน้นให้มีลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยมีความรู้ลึกทั้งทางด้านความรู้ ด้านเนื้อหาสาระ กระบวนการจัดการเรียนรู้สามารถเลือกใช้นวัตกรรมการสอนในสาระการเรียนรู้ศิลปะ และสามารถไปปฏิบัติงานสอนได้อย่างมีคุณภาพ วิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการศิลปะ การเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ เป็นหนึ่งในหลักสูตรการเรียนการสอนของสาขาศิลปศึกษาที่มุ่งเน้นให้นักศึกษาได้มีความรู้ความสามารถ ความเข้าใจในการเขียนภาพคนเหมือนโดยตรง

สุชาติ เถาทอง (2550) ได้กล่าวว่า การวาดภาพคนเหมือนจะต้องผ่านการฝึกฝนเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เป็นการวาดภาพเพื่อเรียนรู้ มีใช้เพื่อเรียนแบบเพื่อการฝึกฝนตามกระบวนการ กรรมวิธี กลวิธี และเทคนิคการวาดภาพคนเหมือน มีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับผู้สร้างงานแต่ละคน ซึ่งแต่ก็แล้วแต่ว่าจะมุ่งเน้นถ่ายทอดความจริง หรือถ่ายทอดความงามเป็นหลัก ลักษณะของกระบวนการแบบ (Style) ก็จะแสดงออกไปตามโลกทัศน์ ของผู้วาดภาพเหมือนอีกทั้ง นวพร เรืองสกุล (2550) กล่าวว่า การวาดภาพคนเหมือนไม่ใช่การรับจ้างวาดภาพจากภาพถ่ายแต่เป็นการสื่อสารสัมพันธ์ระหว่าง ตัวแบบกับศิลปินที่ลึกกว่าตาเห็น คนที่มารู้จักมาก่อนต้องใช้เวลาเพื่อที่จะรู้จักกันบ้างพอสมควร อารมณ์ที่ออกมาปฏิสัมพันธ์แบบนั้นย่อมส่งผลให้ภาพวาดคนเหมือน มีชีวิตมากขึ้น

การเรียนการสอนการวาดภาพคนเหมือนผู้วิจัยเห็นว่าควรจะนำนวัตกรรมมาช่วยสอนให้เกิดความเข้าใจสามารถถ่ายทอดความงามเป็นหลัก แสดงออกตามโลกทัศน์ของผู้วาดภาพ กิจกรรมโครงการเป็นการจัดสภาพการณ์ของการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนได้เลือกทำโครงการที่ตนสนใจ มีการวางแผนทำโครงการร่วมกันศึกษาหาความรู้ที่จำเป็นต้องใช้ความคิดสร้างสรรค์ และลงมือปฏิบัติงานตามแผนงานที่วางไว้ มีการนำเสนอผลงานและประสบการณ์ต่อสาธารณชน (ทีศนา แคมมณี และ สร้อยสน สกลรักษ์, 2540)

ดังนั้นจากบริบทหลายๆ อย่างที่กล่าวมาข้างต้น ในการวาดภาพคนเหมือนได้ผลสัมฤทธิ์ที่ดี ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่ลงเรียนวิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางศิลปะ การเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ มีทั้งทักษะ ความเข้าใจ ความงามที่ซ่อนเร้นอยู่ในภาพคนเหมือนสีโปสเตอร์ ซึ่งการวาดภาพคนเหมือนให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของ หลักสูตร 5 ปี สาขาศิลปศึกษานั้น ต้องได้รับการจัดรูปแบบการเรียนการสอนที่ดีและเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของ กระบวนการเรียนการสอนในรายวิชา เพื่อพัฒนาการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาศิลปศึกษา จึงสนใจที่จะศึกษาการเรียนการสอนการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมโครงการ ตลอดจนศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาที่เลือกลงเรียนรายวิชานี้ ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

คำถามของการวิจัย

1. ผลของการใช้กิจกรรมโครงการในการสอนการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ด้านผลงานและการแสดงนิทรรศการ เป็นอย่างไร
2. ความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา ที่มีต่อการใช้กิจกรรมโครงการในเรื่องการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์เป็นอย่างไร

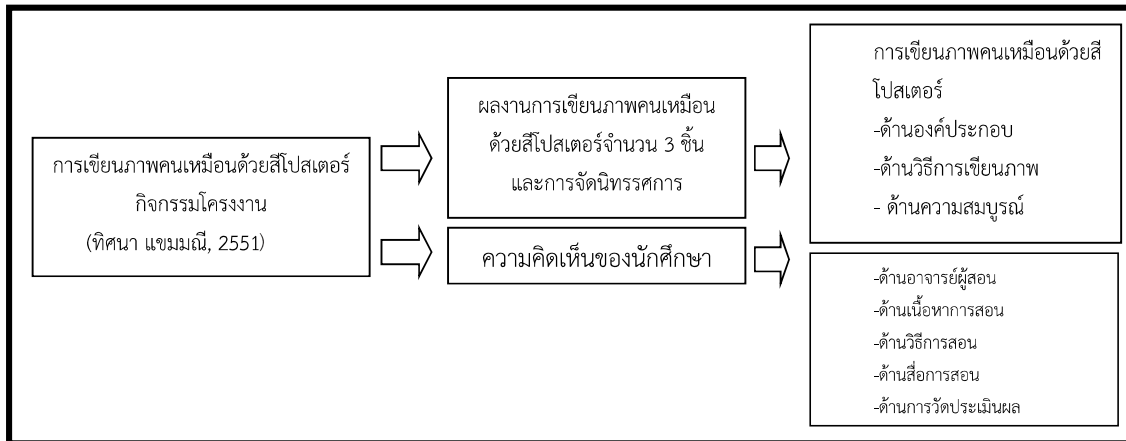
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้กิจกรรมโครงการ ในด้านผลงานและการแสดงนิทรรศการ
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา ในการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ โดยใช้กิจกรรมโครงการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. กลุ่มเป้าหมาย คือนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนเรียนรหัสวิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางศิลปะ จำนวน 29 คน นักศึกษาที่ทำครบกระบวนการการวิจัยทุกขั้นตอน
2. ตัวแปรที่ทำการศึกษา
ตัวแปรต้น คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมโครงการ
ตัวแปรตาม คือ ผลงานการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ การจัดนิทรรศการการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ และความคิดเห็นของนักศึกษา
3. ช่วงเวลาในการศึกษาวิจัย คือ ภาคต้น ปีการศึกษา 2552 วันอังคาร เวลา 09.00 – 12.00 น. จำนวน 4 แผนการเรียนรู้อันตราย 3 ชั่วโมง และนำเสนอนิทรรศการ 3 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 15 ชั่วโมง

กรอบแนวความคิด

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผลการเรียนรู้ หมายถึง ผลที่ได้จากการประเมินผลงานการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนเรียน วิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางศิลปะ ในภาคต้น ปีการศึกษา 2552 ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ ด้านองค์ประกอบ ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพ และ ด้านความสมบูรณ์ของผลงาน
2. ผลงาน หมายถึง ภาพเขียนคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางศิลปะ ในภาคต้น ปีการศึกษา 2552 มีจำนวน 3 ชิ้น โดยใช้กิจกรรมโครงงาน
3. นิทรรศการ หมายถึง การจัดแสดงผลงานภาพวาดคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนเรียน วิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางศิลปะ ในภาคต้น ปีการศึกษา 2552
4. ความคิดเห็น หมายถึง ทศนะคติของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางศิลปะ ในภาคต้น ปีการศึกษา 2552 ที่มีต่อการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงงานในเรื่อง การภาพวาดคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์
5. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยกิจกรรมโครงงาน หมายถึง การพัฒนาการเรียนการสอนโดยใช้สื่อ ขบวนการ วิธีการ เทคนิคต่างๆ ในการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ 7 ประการปรากฏอยู่ในแผนการจัดการเรียนรู้คือ
 1. ผู้เรียนได้เลือกเรื่อง ประเด็น / ปัญหาที่ต้องการศึกษาด้วยตนเอง
 2. ผู้เรียนเลือกและหาวิธีการ ตลอดจนแหล่งข้อมูลที่หลากหลายด้วยตนเอง
 3. ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ (เรียนรู้) ด้วยตนเอง
 4. ผู้เรียนได้บูรณาการทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ สิ่งแวดล้อมรอบตัวตามสภาพจริง
 5. ผู้เรียนเป็นผู้สรุป (สร้างองค์ความรู้) ด้วยตนเอง
 6. ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น
 7. ผู้เรียนได้นำความรู้ไปใช้จริง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วยเครื่องมือ 2 ประเภทคือ การเขียนภาพคนเหมือนประกอบด้วย

1. หน่วยการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปศึกษา วิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางศิลปะ การเขียนภาพคนเหมือน ภาคทฤษฎีจำนวน 12 ชั่วโมง โดยมีขั้นตอนในการพัฒนาดังนี้ 1) ผู้เรียนได้เลือกเรื่อง ประเด็น/ปัญหาที่ต้องการศึกษาด้วยตนเอง 2) ผู้เรียนเลือกและหาวิธีการ ตลอดจนแหล่งข้อมูลที่หลากหลายด้วยตนเอง 3) ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ (เรียนรู้) ด้วยตนเอง 4) ผู้เรียนได้บูรณาการทักษะ ประสบการณ์ ความรู้ สิ่งแวดล้อมรอบตัวตามสภาพจริง 5) ผู้เรียนเป็นผู้สรุป (สร้างองค์ความรู้) ด้วยตนเอง 6) ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น 7) ผู้เรียนได้นำความรู้ไปใช้จริง ซึ่งแต่ละขั้นตอนปรากฏอยู่ในแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างขึ้น ซึ่งเป็นรูปแบบของกิจกรรมโครงการ

2. แบบประเมินผลงานการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ด้านองค์ประกอบ ด้านวิธีการเขียนภาพ และด้านความสมบูรณ์ของผลงาน

3. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษา ที่มีต่อกิจกรรมโครงการการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาผลของการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยใช้กิจกรรมโครงการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก

1. ดำเนินการสอนตามแผนการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมโครงการจำนวน 4 แผนการเรียนรู้ แผนการเรียนรู้ละ 3 ชั่วโมง และนำเสนอนิทรรศการ 3 ชั่วโมง รวมทั้งหมด 15 ชั่วโมง

2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินผลงานการวาดภาพคนเหมือน แบบประเมินการแสดงผลนิทรรศการผลงานการวาดภาพคนเหมือน และ แบบสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา ในการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์โดยใช้กิจกรรมโครงการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์การประเมินผลงานทั้ง 3 ชิ้น และการจัดนิทรรศการการเขียนภาพคนเหมือนของนักศึกษาสำหรับเชิงปริมาณ ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละและเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

2. การวิเคราะห์ความคิดเห็นของนักศึกษาที่มีต่อการใช้กิจกรรมโครงการในการเขียนภาพคนเหมือน โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ

สรุปผลการวิจัยและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ด้านผลงานกิจกรรมโครงการขั้นที่ 1 การเขียนโครงสร้างคนเหมือนพร้อมระบายสีโปสเตอร์พบว่าองค์ประกอบทางด้านศิลปะมีค่าเฉลี่ย 3.20 อยู่ในระดับพอใช้ ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพคนเหมือน มีค่าเฉลี่ย 3.23 อยู่ในระดับพอใช้ และด้านความสมบูรณ์ของผลงาน มีค่าเฉลี่ย 2.57 อยู่ในระดับปรับปรุง

2. ด้านผลงานกิจกรรมโครงการขั้นที่ 2 การเขียนภาพคนเหมือนโดยยึดต้นแบบจริงด้วยสีโปสเตอร์ พบว่าองค์ประกอบทางด้านศิลปะมีค่าเฉลี่ย 3.06 อยู่ในระดับพอใช้ ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพมีค่าเฉลี่ย 3.02 อยู่ในระดับพอใช้ และด้านความสมบูรณ์ของผลงาน มีค่าเฉลี่ย 2.57 อยู่ในระดับปรับปรุง

3. ด้านผลงานกิจกรรมโครงการขั้นที่ 3 การสร้างอารมณ์ความรู้สึกในการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ พบว่าองค์ประกอบทางศิลปะมีค่าเฉลี่ย 3.00 ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพ มีค่าเฉลี่ย 3.08 อยู่ในระดับพอใช้ และด้านความสมบูรณ์ของผลงาน มีค่าเฉลี่ย 2.52 อยู่ในระดับปรับปรุง

4. ด้านการนำเสนอกิจกรรมโครงการการเขียนภาพคนเหมือนในรูปแบบการจัดนิทรรศการพบว่าการเตรียมจัดนิทรรศการมีค่าเฉลี่ย 3.72 อยู่ในระดับดี ด้านระหว่างการจัดนิทรรศการมีค่าเฉลี่ย 3.80 อยู่ในระดับดี และด้านการจัดนิทรรศการมีค่าเฉลี่ย 3.93 อยู่ในระดับดี

5. ด้านความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงงานเรื่องการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ พบว่าด้านอาจารย์ผู้สอนมีค่าเฉลี่ย 4.25 อยู่ในระดับดี ด้านการวัดประเมินผลงานการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ มีค่าเฉลี่ย 4.10 อยู่ในระดับดี ด้านวิธีการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์มีค่าเฉลี่ย 4.02 อยู่ในระดับดี ด้านเนื้อหาการสอน การเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์มีค่าเฉลี่ย 3.97 อยู่ในระดับดี และส่วนด้านสื่อการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ มีค่าเฉลี่ย 3.73 อยู่ในระดับดี

อภิปรายผล

1. จากผลการวิจัยผลงานชิ้นที่ 1 จากพบว่า การสร้างสรรค์ผลงานการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์นั้นเป็นเรื่องที่ใหม่สำหรับนักศึกษาเป็นส่วนใหญ่ เพราะการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์นั้นนอกจากการเน้นในเรื่องของความเหมือน โดยโครงสร้างแล้วนักศึกษาต้องมีทักษะในการใช้สีโปสเตอร์ควบคู่ไปด้วย ซึ่งจากการวิจัยพบว่าในเรื่องการร่างโครงสร้างภาพคนเหมือนโดยการตีตารางก่อนนั้น นักศึกษาส่วนมากเข้าใจวิธีการและสามารถร่างโครงสร้างที่ถูกต้องได้เป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งการวาดภาพคนเหมือนต้องมีการจัดองค์ประกอบที่สวยงาม และเหมาะสม ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบทางด้านศิลปะมีค่าเฉลี่ย 3.20 ซึ่งมีความใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ย ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพคนเหมือนมีค่าเฉลี่ย 3.23 ส่วนในเรื่องของผลงานที่วัดประเมินในเรื่องความสมบูรณ์ของผลงานที่เน้นความประณีตของผลงาน และความสะอาดเรียบร้อยนั้น ด้านผลงานมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด คือ 2.57 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระยะเวลาในการปฏิบัติงานมีน้อยเกินไป ขาดประสบการณ์ ขาดการสร้างผลงานอย่างต่อเนื่อง และขาดความคำนึงถึงคุณภาพของผลงาน

2. จากผลการวิจัยพบว่าผลงานชิ้นที่ 2 พบว่าการเขียนภาพคนเหมือนโดยยึดต้นแบบจริงด้วยสีโปสเตอร์การเขียนโครงสร้างคนเหมือนพร้อมระบายสีโปสเตอร์ พบว่าการสร้างสรรค์ผลงานของนักศึกษาที่พยายามเน้นถึงความเหมือนจริงของต้นแบบนั้นเป็นเรื่องที่ยากพอสมควรสำหรับนักศึกษาส่วนมาก แต่ก็ไม่ใช่อุปสรรคสำหรับนักศึกษาที่มีทักษะมาบ้างในการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ โดยภาพรวมนั้นส่วนที่นักศึกษามีความเข้าใจเป็นอย่างดีนั้นเป็นเรื่องของการจัด องค์ประกอบทางด้านศิลปะให้กับการวาดภาพเหมือนโดยมีค่าเฉลี่ย 3.06 ซึ่งมีความใกล้เคียงกับ ด้านเทคนิควิธีการเขียนภาพคนเหมือนที่มีค่าเฉลี่ย 3.02 ส่วนในเรื่องของผลงานที่วัดประเมินในเรื่องความสมบูรณ์ของผลงานที่เน้นความประณีตของผลงาน และความสะอาดเรียบร้อยนั้น ด้านผลงานมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ส่วนด้านผลงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ 2.57 เป็นเพราะปัจจัยหลายๆ ด้านยังขาดทักษะฝีมือ ขาดประสบการณ์ รวมไปถึงขาดความตั้งใจ ความอดทนต่อการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์

3. จากผลการวิจัยพบว่าผลงานชิ้นที่ 3 พบว่าการสร้างอารมณ์ความรู้สึกในการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ผลงานชิ้นนี้ถือว่าเป็นบทสรุปของการวาดภาพคนเหมือนในขั้นสูงสุด ซึ่งเป็นขั้นที่ต้องอาศัยทักษะ ประสบการณ์ ความตั้งใจ ความอดทน การช่างสังเกต ตลอดจนการหมั่นฝึกฝนอย่างสม่ำเสมอ พบว่านักศึกษาน้อยมีความชำนาญและความเข้าใจ ตลอดจนทักษะในการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์นั้น มี น้อยกว่า กิจกรรมโครงงานชิ้นที่ 1 และ 2 ซึ่งอาจเป็นเพราะความยากที่จะถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกลงในภาพวาดคนเหมือน สำหรับเรื่องนี้นักศึกษายังคงเข้าใจดีและสามารถถ่ายทอดได้ แก้ปัญหาได้ใกล้เคียงพอๆกันนั้นก็คือเรื่ององค์ประกอบทางศิลปะมีค่าเฉลี่ย 3.00 มีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกับเทคนิควิธีการเขียนภาพที่มีค่าเฉลี่ย 3.08 ซึ่งอาจเป็นเพราะความยากของเนื้อหาในการถ่ายทอดลงบนชิ้นงาน ส่วนในเรื่องของผลงานที่วัดประเมินในเรื่องความสมบูรณ์ของผลงานที่เน้นความประณีตของผลงาน และความสะอาดเรียบร้อยนั้น ด้านผลงานมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด 2.52 นั้นถือว่าได้ ยังขาดทักษะฝีมือ ขาดประสบการณ์ในการทำงาน

4. ด้านการจัดนิทรรศการจากผลการวิจัยพบว่า การสรุปองค์ความรู้ เทคนิค วิธีการ การเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์โดยการนำเสนอกิจกรรมโครงงานการเขียนภาพคนเหมือนในรูปแบบการจัดนิทรรศการนั้น นักศึกษามีความตั้งใจในการนำเสนอโครงการ ความพร้อมจากผลงานที่มีพร้อม ตลอดจนการวางแผนการเตรียมการค่อนข้างดี โดยมีการเตรียมจัดนิทรรศการมีค่าเฉลี่ย 3.72 ส่วนในด้านอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยพอๆกัน เป็นเพราะระยะเวลาไม่เหมาะสมและนักศึกษาก็อยู่ในช่วงของการเตรียมตัวสอบปลายภาค จึงส่งผลให้เกิดความแตกต่าง ด้านหลังการจัดนิทรรศการและการสรุปผลการจัดนิทรรศการนั้นมีค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานมากกว่าด้านอื่นๆ

5. ด้านความคิดเห็นจากผลการวิจัยพบว่าความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงงาน เรื่องการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางด้านศิลปะนั้น ด้านสื่อการสอนการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ 3.74 เป็นเพราะว่าการนำเสนอสื่อประกอบการสอนที่ไม่ต่อเนื่องในเรื่องของเนื้อหาตลอดจนการสร้าง ความชัดเจนที่ปรากฏอยู่ในสื่อการสอน ส่วนด้านอื่นๆ มีค่าเฉลี่ยในระดับพอๆ กัน ผลงานการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ นักศึกษามีความคิดเห็นที่แตกต่างกันมากที่สุด อันเป็นผลมาจากนักศึกษายังขาดความเข้าใจถึงวิธีการการประเมินผลงาน และ ขาดความเข้าใจในเรื่องของความงามทางด้านการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์

จากขบวนการการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงงานเรื่องการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 สาขา วิชาศิลปศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ลงทะเบียนเรียนวิชา 235 120 ทฤษฎีและหลักการทางด้านศิลปะนั้น มีด้านสื่อการสอนการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ได้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เนาวรัตน์ รุ่งเรืองบางชั้น (2530) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เคยทำโครงงานวิทยาศาสตร์ และไม่เคยทำโครงงานวิทยาศาสตร์ จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโปรแกรมวิทยาศาสตร์จำนวน 24 โรงเรียน พบว่า คะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ของกลุ่มนักเรียนที่เคยทำโครงงานวิทยาศาสตร์สูงกว่ากลุ่มนักเรียนที่ไม่เคยเรียน โครงงานวิทยาศาสตร์ กมล เพ็ญพุ่ม (2534) ได้ทำการเปรียบเทียบ ความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และ ความสามารถในการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่เรียนโครงงานวิทยาศาสตร์ โดยใช้ชุดกิจกรรม ฝึกการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ที่เรียนโดยครูเป็นผู้สอนโครงงานวิทยาศาสตร์ พบว่า ความสามารถในการแก้ปัญหา ทางวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ที่เรียนโครงงาน วิทยาศาสตร์โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทำโครงงานวิทยาศาสตร์ สูงกว่าที่เรียน โดยครูเป็นผู้สอนโครงงานวิทยาศาสตร์ และความสามารถในการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ของนักเรียน ที่เรียน โครงงาน วิทยาศาสตร์ โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทำโครงงานวิทยาศาสตร์ สูงกว่าที่เรียนโดยครูเป็นผู้สอนโครงงานวิทยาศาสตร์ มนัสวี พยัคมนันท์ (2525) ได้ทำการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่อง สิ่งแวดล้อมทาง กายภาพ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ได้รับการสอนโดยใช้ กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์กับการสอนปกติ ผลการวิจัยพบ ว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ ไพฑูรย์ ชัยประโคน (2542) ได้ทำการวิจัยการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้กิจกรรมโครงงาน วิทยาศาสตร์พบว่า ผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบกิจกรรมโครงงาน และผลสัมฤทธิ์ทางด้านทักษะกระบวนการทาง วิทยาศาสตร์ เกศสุดา จันทรเจริญ (2553) ได้ทำการวิจัยการสอนแบบโครงงาน เรื่องการประดิษฐ์ของใช้จากวัสดุธรรมชาติ กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่าผลการศึกษาเปรียบเทียบเจตคติที่มี ต่อสิ่งแวดล้อม ก่อนเรียนและหลังเรียน ด้วยการสอนแบบโครงงานมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักเรียนมีเจตคติ ต่อสิ่งแวดล้อมในระดับ เห็นด้วยอย่างยิ่ง และความสามารถในการทำโครงงาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 25.90 คิดเป็นร้อยละ 92.51 จากคะแนนเต็ม 28 คะแนน ผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ร้อยละ 70 ขึ้นไป วิมลรัตน์ สันทอง (2556) ได้ทำการวิจัยการจัดกิจกรรมการ เรียนรู้ศิลปะโดยใช้โครงงาน เรื่องการวาดภาพพระบายสี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 พบว่า แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงาน มีประสิทธิภาพเท่ากับ 85.86/89.48 เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ ค่าดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดกิจกรรม มีค่าเท่ากับ 0.7437 แสดงว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนเท่ากับ 74.37 และ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีเจตคติในการเรียนรู้ โดยโครงงาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก เอื้อพงศ์ เฉลิมเล่า (2552) ได้ทำการวิจัยการจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ ในชุมชนในการทำโครงงานเพื่อเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าจำนวนนักเรียนที่สามารถเชื่อมโยงเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับมากร้อยละ 80 ระดับปานกลางร้อยละ 16 และระดับน้อยร้อยละ 4 และนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมการ เรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในด้านแหล่งเรียนรู้ในชุมชน วิทยาการท้องถิ่นสาระการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนรู้ มีความ เหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

1.1 กิจกรรมโครงการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์เป็นกิจกรรมที่ต้องใช้เวลานานในการปฏิบัติแต่ละชิ้นงานเพื่อสร้างสรรค์ผลงานให้มีคุณภาพ ในการสอนกิจกรรมโครงการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ควรมีเวลาเพื่อตรวจสอบขั้นตอนในการทำงานทุกขั้นตอนจะทำให้นักศึกษาเข้าใจและแก้ไขปัญหาในการวาดภาพคนเหมือนได้ดียิ่งขึ้น

1.2 การใช้สื่อการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ควรเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ดูซ้ำๆ ซ้ำเน่ๆ ประเด็นที่เป็นปัญหา ให้นักศึกษามีความเข้าใจพร้อมนำไปปรับปรุงแก้ไขในกิจกรรมโครงการครั้งต่อไป

1.3 ในระหว่างที่มีการเรียนการสอนกิจกรรมโครงการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ผู้สอนควรดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อพร้อมที่จะอธิบาย แก้ไขปัญหาตลอดจนสาธิตให้นักศึกษาได้รู้และเข้าใจอย่างสม่ำเสมอ จนนักศึกษาเกิดความเข้าใจและวาดภาพคนเหมือนเสร็จเรียบร้อย

1.4 ผู้สอนควรให้คำแนะนำในเรื่องกายวิภาคของโครงสร้างกระดูกและกล้ามเนื้อบนใบหน้าและลำตัวส่วนบน ให้นักศึกษาเข้าใจ เพราะหากมีความเข้าใจที่ย่อมลงสี แสง - เงา ได้ถูกต้องตามไปด้วย

2. ข้อเสนอแนะทางด้านการจัดนิทรรศการโครงการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์

2.1 การจัดนิทรรศการโครงการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ ควรมีสถานที่และบริเวณที่เหมาะสม ผู้ชมสามารถเดินชมนิทรรศการได้สะดวกสบาย พร้อมทั้งควรมีการเตรียมสมุดสำหรับบันทึกแสดงความคิดเห็นของผู้ชมที่มีต่อการจัดนิทรรศการและผลงานการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ด้วย

2.2 การนำเสนอใบความรู้ในการวาดภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์ควรมีความโดดเด่นมองเห็นชัดเจน มีภาพประกอบขั้นตอนตั้งแต่เริ่มการเขียนภาพคนเหมือนด้วยสีโปสเตอร์จนถึงสิ้นสุดกระบวนการจนสำเร็จเป็นภาพที่สมบูรณ์ด้วย จะทำให้ผู้เยี่ยมชมนิทรรศการมีความเข้าใจมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษากิจกรรมโครงการกับเทคนิคการวาดภาพสีน้ำมัน
2. ควรมีการศึกษาโดยใช้กิจกรรมโครงการกับรูปแบบการสอนการสาธิตในรายวิชาศิลปะที่มีการปฏิบัติในการฝึกทักษะ

เอกสารอ้างอิง

- กมล เพื่องฟู. (2534). การเปรียบเทียบความสามารถในการแก้ปัญหาทางวิทยาศาสตร์และความสามารถในการทำโครงงานวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 กับที่เรียนโดยครูเป็นผู้สอนโครงการวิทยาศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- เกศสุดา จันทรเจริญ. (2553). ผลของการสอนแบบโครงงาน เรื่องการประดิษฐ์ของใช้จากวัสดุธรรมชาติ กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วารสารศึกษาศาสตร์ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา, 4(1), 1.
- ทิตินา แคมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แคมมณี และ สร้อยสน สกลรักษ์. (2540). แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นวพร เรืองสกุล. (2550). นอกเฟรม. เชียงใหม่: โชตนาพรินท์ .
- เนาวรัตน์ รุ่งเรืองบางชั้น. (2530). การเปรียบเทียบทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ระหว่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่เคยทำและไม่เคยทำโครงงานวิทยาศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ไพฑูรย์ ชัยประโคน. (2542). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกระบวนการวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยใช้กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- มนัสวี พยัคฆนันท์. (2525). การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสร้างเสริม ประสบการณ์ชีวิตเรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่ได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์กับการสอนปกติ. วิทยานิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิมลรัตน์ สันทอง. (2556). ผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะโดยใช้โครงงาน เรื่องการวาดภาพพระบายสี ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. วารสารศึกษาศาสตร์, 36(1), 120.
- สุชาติ เกาทอง. (2550). Portrait รูปคนเหมือนของศิลปิน. เชียงใหม่: โชตนาพรินท์.
- เอื้อพงศ์ เฉลิมเล่า. (2552). ผลของการจัดการกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนในการทำโครงงานเพื่อเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารศึกษาศาสตร์ฉบับวิจัยบัณฑิตศึกษา, 3(2), 233-234.